

Práce: disertační

Práci hodnotil: PhDr. Jaromír Murgaš, CSc.

Práci předložila: Ing Richard Smejkal

Název práce: Spontánní dobrovolníci a jejich role v dynamickém humanitárním systému

Cílem předložené práce bylo zjevně z jedné strany diskutovat roli a potřeby změn klasického humanitárního systému (včetně přístupu a forem pomoci či podpory) zrozeného na přelomu 19. a 20. století v Evropě a nově formovaného po druhé světové válce pro současnou dobu – ve světle situace přelomu 20. a 21. století. A to jednak s rozšířením rozsahu humanitární pomoci jak tematicky, tak celosvětově, zejména pak ale – a z druhé strany práce - v souvislosti s možnostmi a rolí spontánních dobrovolníků, podpořenou ovšem zároveň právě současnými rozvinutými komunikačními technologiemi a možnostmi přepravy, resp. logistiky. Práce určitě prokázala odborně kvalifikační charakter autorova přístupu a dovedností, jeho znalosti a úsilí; zároveň se zabývá velmi lidsky a eticky nosnými tématy. Určitě nepředkládá celý rozsah problematiky, ale běží v ní právě o pojetí systému a roli dnešních dobrovolníků ve vybraných specifických situacích. Obsahuje praktický přehled řady témat humanitární pomoci a její autor předkládá k možné proměně paradigmatu humanitárního systému informace, podněty a otázky, které lze pokládat za jeho vlastní přínos. V každém případě výsledek pokládám za disertační práci naplněnou a kvalifikovanou

Práce je značně obsáhlá (na dvě stě stran, k tomu patnáct stran seznam použité skoro čistě jen cizojazyčné literatury odborného i publicistického zaměření) a propracovaná. Je složena ze tří částí. Ty jsou sice samy různého charakteru obsahem i metodami, nicméně se nakonec smysluplně kompletují v silný celek.

První by se dala charakterizovat jako obecně teoretická či spíše systematicky popisná a autor se v ní zabývá různými podobami, pojetím a příklady působení „západního“ humanitárního systému v souvislosti a konfrontaci s novými trendy a prvky, které do působení systému vstoupily na přelomu 20. a 21. století. Diskutuje tedy v obecnosti změny obsahu, nové faktory a úspěšnost tohoto systému od jeho vzniku do skoro současné doby, přičemž jako klíčovou řeší otázku, do jaké míry klasický humanitární systém funkční, či naopak „nemocný“ a potřebuje „změnu paradigmatu“. Nezabývá se podrobně a konkrétně nějakým jedním typem působení systému, běží mu o jeho celkové pojetí, fungování či nefungování během různých krizí, válek, situací okolo přelomu století; a o roli nových faktorů. A také jiných, „paralelních“ humanitárních systémů a přístupů v současném světě. Autor uplatňuje mnoho informací, vyhodnocení a poznatků jak z oblasti tzv. „šedé“ literatury a zpráv z řady humanitárních krizí po celém světě v druhé polovině 20. století, tak z vlastní zkušenosti. V těchto jeho informativních shrnutích a srovnáních je také jeho práce dosti přehledná a přínosná.

Autor v první části celkem jasně na množství příkladů prokázal, že klasický přístup, opřený o principy neutrality, nestrannosti a nezávislosti v řadě dnešních humanitárních krizí není určitě jedině vhodný, často je spojen s nefunkčním rozhodováním či přístupem ke skutečným potřebám těch, kterým je určen a není tak často dostatečně pružný ani účinný. Dalšími problémy jsou spojeny s finančními „toky“ či s realizací principu nestrannosti, který se v některých případech neosvědčil, jindy není uznán aktéry situace atd. Takže klasický humanitární systém by se dle autora měl transformovat. Návrhem je najít způsoby, jak pevnou kostru klasického přístupu efektivně doplnit a pozměnit využíváním celé řady nových prvků: ať již změnou ve faktickém zkoumání a zajišťování potřeb příjemců humanitárního systému, v možnostech zapojení se angažujících se soukromých a spontánních aktérů, v rozmanitém využíváním nových technologií, nebo i v novém řešení otázek možnosti nestrannosti současného humanitarismu a jeho politizace atd. V tomto bodě autor mj. představuje i stanovisko „nového humanitarismu“ s jeho ústupem od principu nestrannosti, a to ve prospěch ohledu na ochranu lidských práv - a tedy, následně, i spojení humanitární a rozvojové pomoci. S tím souvisí zároveň problém instrumentalizace humanitární asistence (str. 94 práce). Autor se zde obrací jako k opoře k původním principům tradiční humanitární asistence.

Z metodického hlediska lze konstatovat, že autor v dané části vede myšlenku reformy humanitárního systému s využitím širokého spektra zdrojů a poznatků s evidentním přehledem a systémově odborným přístupem. Nezabývá se přitom (ale) teoreticky otázkami samotného etického založení humanitárního přístupu, zůstává spíše u jeho funkční stránky, nových situací a efektivity systému.

Druhá část práce se nejprve obecněji věnuje otázce role spontánních dobrovolníků, resp. vzrůstu jejich role, možností a významu v současné době rozvoje především mobilních technologií a jejich možností komunikace i bezprostředního působení na široký okruh možných aktérů. Vzdávající možnosti role spontánních dobrovolníků je přitom ovšem jednou z novinek v dříve nastíněné reformě humanitárního systému. Autor práce ukazuje zčásti její klady, ale také problémy zejména na konkrétních událostech spojených se vznikem a fungováním dobrovolnické Cajun Navy při živelných katastrofách na jihu USA v letech 2005, 2016 a 2017. Informace jsou zřejmě z literatury dobře zpracované a podnětné. Kromě kladů tohoto příkladu spontánního dobrovolnictví (rychlost, množství využitelných zdrojů a prostředníků samých, operabilita atd.) nastoluje autor velmi správně i problémy a otázky, které jsou s působením této spontánní dobrovolnické organizace spojeny (neprofesionálnost, problémy koordinace a zejména převzetí odpovědnosti atd. - včetně jejího určitého zpolitizování). Příklad tedy koresponduje dobře s otázkami uvedenými v první části, zejména otázkami efektivity, organizovanosti, kvalifikace a případně i možností nestrannosti v případech jak působení klasického systému, tak dobrovolnických aktivit.

Třetí část pak je věnována výpovědím původně vesměs dobrovolných záchranářů na Ukrajině v době Majdanské krize i bojů se separatisty na východní Ukrajině v letech 2014-2017. Tato část má možná spíše vlastní autentickou hodnotu a od ostatních částí se poněkud odtrhává. Autor ji uvádí dobrým metodologickým úvodem, zdůvodňujícím místo výpovědí ve zkoumané problematice, tak i zvolené metody zpracování a uvedení vyprávění. Fakticky mělo, dle vyjádření autora, odborně jít o jistý autentický materiál ke srovnání příslušných obecných poznatků ke stavu a potřebám proměn humanitárního systému. A skutečně v něm řadu dříve uvedených motivů v konkrétnosti nalzáme. Zároveň však materiál výpovědí je něčím, co v disertační práci z aplikované etiky není organicky integrováno s předchozími výklady. Výpovědi mají opravdu samostatnou hodnotu, i když skutečně něco k první části dokládají. Reprezentují zcela konkrétní lidské stránky přechodu prakticky „obyčejných lidí“ ve spontánní dobrovolníky a případně i pak jejich přechodu zpět do běžného života nebo naopak dále do profesionálních složek (záchranář, voják). Ačkoliv je tedy tato část s ostatními systematickými částmi práce nějak v rozporu, velmi odlišná, a autor výpovědi vlastně ponechal bez další analýzy, „jen“ jakoby „na doklad“ (záměrně, předpokládám-li správně - ?), přece je její velmi důležitou součástí. Má samostatnou svědeckou hodnotu, a to jak o problematice, tak o lidech, kteří jsou aktéry a účastníky humanitárních krizí i uplatnění humanitárního systému. Ale také bezprostředně oslovuje čtenáře práce, takže ten nezůstane jen možným analyzujícím „teoretikem“, ale setká se v celém tom uvažování o úsilí humanitárního systému s jeho vlastním lidským základem. S předchozí první částí práce zde silně rezonuje otázka po významu a účinnosti principu nestrannosti a také spontánní lidská síla motivující jak dobrovolnictví, tak výsledné humanitární systémy. Možná je to málo, možná právě to stačí. Mně tu jen chybí určitá organická syntéza či vytěžení výpovědí pro teoretické založení práce. Z hlediska etické teorie a otázek možnosti založení nového paradigmatu - ne jen techno-systematickým způsobem, ale na nějaké základnější společné lidské bázi - by tu podle mne byla řada dobrých podnětů.

Mám-li dále vyjádřit konkrétní momenty mého vlastního hodnocení předložené práce, chci jednak ještě jednou zdůraznit její podnětnost a vhodnost v oblasti aplikované etiky, kde může posloužit jako dobrá iniciace, případně by ji bylo možno upravit do určitého metodického materiálu pro zájemce o dané oblasti. Ke kladům počítám rozsáhlost a odbornost provedení. Užitečné je zachycení nových trendů a faktorů v oblasti působení humanitárních systémů. Za škodu pokládám, že se autor nepokusil formulovat více z nového paradigmatu; je snad příliš skromný, když píše, že chce jen zodpovědět tři jím formulované otázky (viz str. 9 a 10) tak, aby odborník i laik odpovědím rozuměli (i když zřejmě rozuměli *s pochopením, autorovým dostatečným vysvětlením*). Práce by pak mohla mít i teoretičtější i praktický dopad (pokud se dostane z akademického prostředí do orgánů, které mohou formování humanitárních systémů ovlivnit).

K hodnocení mám dvě doplnění, ne snad přímo námitky, ale podle mne důležité věci k doplnění a zapracování. Jedno z nich je jistě současná aktuálnost problému smyslu a fungování humanitárního systému v souvislosti s rozsáhlou migrací z oblastí přímých humanitárních katastrof (i plíživé migraci z ekonomicky nedostatečných či kolabujících oblastí) přinejmenším do Evropy. Ta podle mne staví úvahy o změně paradigmatu humanitárního systému do dalšího světla: vztah k humanitární pomoci se dnes netýká jen někoho, kdo se jí věnuje, kdo by třeba i byl dobrovolník či profesionál ve věci; a netýká se ještě jen situace „někde tam ve světě“. Týká se celých přítomných společenství i jejich vnitřního smíru a směřování - „zde, u nás, mezi námi“ (jak vidíme dobře v Čechách). Otázky humanitarismu se tím dnes stávají vážným tématem nejen vládám a nadstátním institucím či dobrovolníkům. Jsou to aktuální otázky dalšího vývoje globalizovaného lidstva, ale malých společenství, obcí, ulic; otázky kladoucí nárok na celé společnosti a státy, ale i na každého jednotlivce.

A s tím souvisí druhý dle mne zásadní problém: jak si s tím vším poradíme i „teoreticky“ a jak na bázi školní výchovy či vzdělávání, případně médií? Na jaké bázi, jakém porozumění lze formovat nové paradigma nejen humanitarismu, resp. spolupráci z hledisek různých paradigmat, vyznání, kultur, společností? Do jaké míry to, co dělali dobrovolníci či Červený kříž na Majdanu, ba i v Donbasu, může fungovat tam, kde sám kříž je nepřátelským symbolem? Lze formulovat něco jako „globální etiku“, resp. něco, co může být společnou bází pro různé „humanitární“ přístupy? Jestliže máme chránit nejen lidský život a zdraví, ale i nutně lidskou důstojnost a popřípadě lidská práva (stále důležitý pojem, ale zároveň pocházející z 18. století v Evropě), tak co má kdy přednost, za jakou cenu – a proč – a jak je to realizovatelné? Nemůžeme nejen prostě „dávat“, natož „vnucovat“, ale i „instrumentalizovat“ cokoli bez vážného teoretického rozmyslu a přezkoumání vhodných etických východisek.

V tomto ohledu mi není zcela jasná pozice autora, když se na str. 94 hlásí k opoře humanitárního systému v tradičních principech humanitarismu. Rozuměl bych tomu v kontextu výpovědí dobrovolníků z Ukrajiny, to je ovšem Evropy s jejím křesťanskými a snad i řeckými základy. (I když i – či právě – v Evropě byly formulovány a realizovány principy holocaustu apod.; to ale nechci rozebírat.) Jak si autor představuje řešení v situaci, kdy nejsou sdíleny základní představy o specifické hodnotě každého lidského života (v části Asie, Afriky, ale i jistě dalších světadílů), o zachování samotného života a lidské „důstojnosti“ a integrity, toho, v čem je jejich smysl dle určitého náboženství či kultury?

Na závěr chci zdůraznit, že pokud běží o náročnost zpracování a tvůrčí přístup autora, pokládám úroveň práce za dobře odpovídající nárokům kvalifikace disertační práce. Autor vykonal vlastní evidentně velmi rozsáhlou a kvalitní práci při hledání a zpracování potřebných materiálů v odpovídajícím teoretickém odstupu a způsobu uvažování, jakož speciálně i při vyhledání a zpracování výpovědí ukrajinských dobrovolníků. Obojí chci velmi ocenit. Za velmi dobré z jednoduchého učitelského hlediska také pokládám grafické zpracování témat i řady závěrů do podoby přehledných užitečných schematických tabulek. Výsledek zkoumání potřebného posunu v koncepci humanitárního systému pokládám za úspěšný i badatelsky; i když asi i za příliš zdrženlivý.

Práce je rovněž výborná formálně, jistě jazykově; přes rozsáhlost textu je přehledná, graficky a citačně zcela pořádná a odpovídá tak i v těchto bodech příslušnému stupni kvalifikační práce.

Ze všech uvedených důvodů proto práci plně doporučuji k obhajobě.

Datum: 22.8.2018

Podpis: